

ROBINSON
CRUSOE'NUN
YENİ
MACERALARI
DANIEL DEFOE

Türkçesi:
Belma Aksun

ÖTÜKEN

DANIEL DEFOE (1660-1731): 1660'da ailenin üçüncü çocuğu olarak Londra'da doğdu. Newington Green'deki muhalif akademisine devam etti. Ticaret hayatına atıldı. 1684'te Mary Tuffley ile evlendi. Bir yıl sonra Monmouth Dükü'nün II. James'e karşı başlattığı, sonu felaketle biten ayaklanmada Dükün yanında yer aldı. Yenilginin ardından pek çok arkadaşı asılır ya da sürgün edilirken o "Kanlı Mahkeme"den kaçabilecek kadar şanslıydı. İmkânlarının üstünde yatırım yaptığı için 1692'de iflas etti. Bunun ardından yazı hayatına atıldı.

Defoe ilk büyük başarısına *The True-Born Englishman* (Halis İngiliz) (1701) hiciv şiiriyle ulaştı. *The Shortest Way with the Dissenters* (Muhaliflerle En Kestirme Yol) (1702) yüzünden haysiyet kırıcı yayın yaptıktan kısa bir süre hapis yattı.

Çeşitli bakanlarca polemikçi yazar olarak istihdam edildi. Ticaret, politika, ekonomi ve dinî konuları içeren geniş bir alanda çok sayıda yazılar yazan Defoe, her şeyden önce bir gazeteci ve polemikçi olarak tanınmıştı. Onun siyasi hicivlerinden muhalif, muvafık her iki taraf da nasibini almıştır. Her tür ihtilaflarda karşıt taraflar için yazılar kaleme almakla şöhreti artmıştır. "Kiralık yazar", "Her partinin lehinde ve aleyhinde yazan kalemşör", "Su katılmamış riyakâr" ona yakıştırılan vasıflarından bazılarıdır.

Hayalî hikâyeler kaleme aldı, bunlarla şöhret kazandı. *Robinson Crusoe* 1719'da, *Memoirs of a Cavalier* (Bir Şövalyenin Anıları) ve *Captain Singleton* (Kaptan Singleton) 1720'de, *Moll Flanders*, *Colonel Jack* (Albay Jack) ve *A Journal of the Plague Year* (Veba Yılı Günlüğü) 1722'de, *Roxana* 1724'te yayınlandı. 1720-24 arasında yazdığı romanlar çoğunlukla günahkârlar, kanun dışı hakkında. Roxana bir metres, Moll Flanders'in kahramanı bir hırsız, Albay Jack'in kahramanı bir yankesici ve ücretli askerdir.

Bunları roman tarzında olmayan diğer eserleri *A Tour thro' the Whole Island of Great Britain* (Büyük Britanya Adası Turu) ve *The Complete English Tradesman* (Dörtörtlük Bir İngiliz Tacir) izledi.

24 Nisan 1731'de inatçı bir alacaklısından saklanırken felç oldu ve öldü

BÖLÜM: I

ADAYA YENİ ZİYARETLER

İNGİLİZLERİN sık sık kullandıkları “Can çıkmayınca huy çıkmaz” deyimini benim hayat hikâyemden daha fazla doğrulayacak bir şey yoktur. Herkes, daha önce pek az insanın başına gelebilecek musibetler ve sayısız mutsuzluklarla geçen otuz beş yılın ardından ve yaklaşık yedi yıl süren bir huzur, sükûn ve bolluk bereket içinde yaşadktan sonra; yaşını başını almış, orta sınıf hayatının bütün tecrübelerinden, nimetlerinden yararlanma imkânını bulmuş ve bir insanı dört dörtlük mutluluğa erİştiren şeyin ne olduğunu bilen birinin, yani altmış bir yaşına gelmiş olan benim, size anlattığım ilk dünya yolculuğuna çıkma tutkumun köreldiğini ve macera peşinde koşmaktan vazgeçip, köşeme çekilip sessiz, sakin yaşamaya meylettiğimi sanır. Ne gezer?

Dahası, yaban ellerde macera peşinde koşmamı gerektiren servet edinme derdim yoktu; hali vakti yerinde biriydim. On bin Sterlin kazansam, daha zengin biri olmayacaktım. Zaten hem bana, hem de varislerime yetecek kadar servetim vardı. Hatta servetim artıyordu bile. Kalabalık bir ailem olmadığı için haddizatında gelirimi harcamıyordum bile. Zira büyük aileler gibi uşaklar, atlar, arabalar, eğlencelerle dolu bir hayatı bilmiyordum, öğrenmeye de niyetim yoktu. Bu yüzden de sessiz sakin oturup servetimin keyfini çıkarmaktan ve gün be gün arttığını görmekten başka yapacak bir şeyim yoktu.

Bütün bunlar beni etkilemiyordu ya da en azından, müzmin bir hastalık gibi zihnimi bütün şiddetiyle meşgul eden yabancı diyarlara tekrar gitme isteğimi gideremiyordu. Özellikle de adadaki yeni çiftliğimi ve orada bıraktığım insanları görme arzusu aklımdan hiç eksilmiyordu. Geceleri rüyamda, gündüzleri hayalimdeydiler. Sadece onları düşünüyordum. Hayallerim öylesine güçlü ve öylesine inatçıydı ki, uykumda bile sayıklayıp duruyordum. Aklım fikrim onlardaydı. Hatta dervişin fikri neyse zikri de oymuş hesabı, her lafımın arasına giriyor, konuşmalarımı çekilmez hale getiriyordu. Adeta başka laf bilmiyordum. Her ağzımı açışında, dönüp dolaşıp gene bu konuya gelerek münasebetsizlik ettiğimi nihayetinde ben de fark ettim.

Akıllı başlı insanlardan sık sık işittiğime göre, hayaletler ve hayaller konusundaki söylentiler, insanların hayal güçlerinin ve fantezilerinin çok kuvvetli olmasından ileri geliyordu ve hortlakların ortaya çıkması, hayaletlerin dolaşması diye bir şey yoktu; insanların ölmüş dostlarıyla geçmişte yaptıkları konuşmalar üzerinde derin düşüncelere dalmaları, olağanüstü hallerde onları gördükleri, onlarla konuştukları zehabına kapılmalarına yol açabiliyordu. Oysa gerçekte ortada gölgeden ve dumandan başka bir şey yoktu ve bu konuda hiçbir şey bilmiyorlardı.

Ben kendi hesabıma, bugüne gelinceye kadar insanların öldükten sonra görünüp görünmediklerini, hayalet, hortlak olarak ortalarda dolaşıp dolaşmadıklarını bilmez, bize anlatılan bu tür hikâyelerin hasta, kafası karışık olanların uydurdukları hayal ürünlerinden başka bir şey olmadığını düşünürdüm. Ama şimdi hayal gücüm öylesine dörtnala at koşturuyor ve nasıl desem, gözümün önüne öyle görüntüler getiriyor ki, sık sık kendimi ağaçlar ardındaki şatomda sanıyor, yaşlı İspanyol'u, Cuma'nın babasını ve adada bıraktığım melun gemicileri karşımda görüyorum. Dahası, uyanık olduğum halde sanki karşımda duruyorlarmış gibi onlarla konuştuğumu, gözlerimi dikip onlara baktığımı sanıyorum. Hayal gücümün yarattığı bu görüntülerden korkmaya başlamama kadar bu böyle devam etti.

Bir keresinde uykumda, ilk gelen İspanyol ile Cuma'nın babası, üç korsan denizcinin yaptıkları habislikleri; bütün İspanyolları öldürmek için nasıl canavarca saldırdıklarını, aklıktan ölsünler diye depo ettikleri erzakları nasıl yaktıklarını öylesine canlı anlattılar ki şaşım kaldım. Aslında böyle bir olay ne olmuştu, ne de ben duymuştum. Ama öylesine canlı, öylesine gerçek gibiydiler ki, hayal olduklarına bir türlü inanmıyor, muhakkak olmuştur, diyordum. İspanyol bana şikâyetinde bulunuyor ve ben de kızıyor, onları yargılayıp üçünün de asılmasını emrediyordum. Gerçekte ne olduğunu, ilerde, yeri geldikçe anlatacağım. Bununla beraber, ben bütün bunları hangi gizli ruhların etkisiyle görmüş olursam olayım, çoğu doğru çıktı. İtiraf etmeliyim ki, bu rüyam öyle bire bir, bütün ayrıntılarına varıncaya kadar doğru çıkmadı ama genel itibarıyla doğrudu; bu üç azılı sefilin alçaklıkları tahmin edebileceğimden de kötümüş ve benim düşlerimdekine çok benziyormuş. Daha sonra onları ağır bir biçimde cezalandırırsam, hatta onları assam bile hem ilahi, hem de beşeri kanunlar karşısında yerden göğe kadar haklı olurum.

Her neyse, biz hikâyemize dönelim. İşte ben birkaç yıl bu minval üzere yaşadım. Hayattan hiç zevk almıyor, mutlu olamıyor, kendimi avutamıyordum; varsa yoksa bu saplantılı düşünceler içinde geçip duruyordu günlerim. Sonunda gece gündüz bunu düşündüğümü gören karım, bir gece bana büyük bir ciddiyetle oraya gitmemin Tanrı'nın gizli ve güçlü isteği olduğuna ve bir karım ve çocuklarım olmasından başka önümde bir engel bulunmadığına inandığını söyledi. Benden gerçekten ayrılmak istemediğini ama eğer ölürse ilk yapacağım şeyin bu olduğundan emin olduğunu da ilave etti. Ona göre bu, Tanrı'nın kararı olduğundan kendisinin tek engel olmak istemediğini ve eğer gitmeye hazır ve kararlıysam, burada, kendisini pür dikkat ve iştiaikle dinlediğimi görünce biraz şaşkın, durakladı. Ona, niye susup sözlerine devam etmediğini sordum. Tıkanacak gibi olduğunu ve gözlerinin yaşardığını gördüm. “Devam et sevgilim!” dedim. “Gitmemi mi istiyorsun?” “Hayır,” dedi sevgiyle, “gitmeni hiç istemiyorum

ama gitmekte kararlıysan, sana engel olan tek kişi olmaktansa seninle birlikte gelirim. Her ne kadar, senin yaşında ve senin durumunda biri için bunun en akıl dışı, en mantıksız şey olduğunu düşünsem de, eğer ille de gideceksen, ben de seninle gelirim,” dedi gene ağlayarak. “Seni bırakmam; eğer Tanrı yazmışsa, buna karşı gelinemez; eğer Tanrı seni gitmekle görevlendirmişse, beni de seninle birlikte gitmekle görevlendirmiştir ya da engel olmayayım diye beni gözden çıkarmıştır.”

Karımın bu sevgi dolu davranışı beni biraz kendime getirdi ve “ben ne yapıyorum?” diye düşünmeye başladım. Macera hayallerimi dizginlemeye ve kendi kendime, “altmışına gelmişken ve bunca sıkıntı, felaket dolu bir hayattan sonra mutlu mesut, bir eli yağda bir eli balda yaşayıp dururken ancak genç ve yoksulların harcı olan yeni tehlikelere, maceralara atılmanın âlemi var mı ?” diye sordum.

Üstlenmiş olduğum yeni sorumluluklarımı gözden geçirdim; bir karım, bir çocuğum vardı ve karım ikinci çocuğumuza hâmileydi. Şu dünyanın verebileceği her şeye sahiptim ve bir şeyler elde etmek için tehlikelere atılmak zorunda değildim. Ayrıca yaşlanıyordum ve servetime servet katmak yerine, bırakacağım miras üzerinde kafa yormalıyım. Karımın dediği gibi, gitmemin Tanrı'nın isteği olduğu ve gitmem gerektiği konusuna ise aklım ermiyordu. Bu minval üzere epeyce düşünüp taşındıktan sonra, sanırım böyle durumlarda hemen herkesin yapacağı gibi hayal gücümle mücadele ettim ve mantıklı davranıp kendimi ondan kurtardım. Yani deyim yerindeyse, aklıma gelen ve hali hazırdaki durumumun bana bolca sunduğu bir sürü bahanelerle, gitmekten vazgeçtim. Özellikle de en etkili yöntem olan başka şeylere yönelmeye ve bu tür uçuk kaçık çıkışlardan beni uzak tutacak bir meşguliyete bağlanmaya karar verdim. Zira bu tür isteklerin en çok da, yapacak bir işim olmadığı eli boş, gönlü hoş olduğum aylak dönemlerimde başlarını çıkardığını fark ettim. Bu amaçla Bedford'da küçük bir çiftlik satın aldım ve oraya taşınmaya karar verdim. İçinde küçük, kullanışlı bir ev ve işlenip geliştirmeye

yetecek miktarda toprak vardı. Benim gibi toprakla uğraşmaya, sürmeye, ekip dikmeye, ihya etmeye bayılan biri için biçilmiş kaftandı. Daha da önemlisi, çiftlik denizden uzakta, içerlerde olduğu için, denizciler arasında sık yapılan uzak diyar sohbetlerinden, muhabbetlerinden de kurtulmuştum.

Çiftliğime gittim, ailemi yerleştirdim. Sabanlar, tırmıklar, atlarıyla beraber bir araba, inekler ve koyunlar aldım ve büyük bir ciddiyetle işe giriştim. Altı ay içinde tam bir çift çubuk sahibi köylü olup çıktım. Aklım fikrim sadece ırgatlarımı idare etmek, toprağı işlemek, ekip dikmek, çitle çevirmek gibi işlerle meşguldü. Doğanın bir insana verebileceğı ya da başı deritten kurtulmayan bir insanın dileyebileceğı en rahat, huzur dolu hayatı yaşıyordum.

Kendi toprağımda çiftçilik yapıyordum; kira derdim yoktu, elimi kolumu bağlayan hiçbir zorunluluk da bulunmuyordu. İsteddiğimi söküyor, dileddiğimi biçiyordum. Kendim için sürüp ekiyordum ve bütün kazandığım kendi ailemindir. Böylece macera hayallerinden kurtulmuş, hayatın tadını çıkarıyordum. Şimdi gerçekten babamın bana ısrarla tavsiye ettiği orta sınıf hayatının keyfini sürüyor, şairin köy hayatına dair yazdığı şiirdeki gibi bir tür cennet hayatı yaşıyordum:

*“Kötülüklerden ırak, kaygıdan uzak,
Dertsiz bir yaşlılık ve tuzaksız bir gençlik.”*

Bütün bu mutluluk içinde aniden aldığım ilahi bir darbe beni altüst etti; yüreğimde sadece kaçınılmaz ve onulmaz bir yara açmakla kalmadı, sonuçları itibariyle de beni derin bir şaşkınlığa düşürdü; hatta diyebilirim ki, kanımdaki mikrop, tıpkı şiddetli bir hastalık gibi karşı konulmaz bir güçle beni pençesine aldı. Bu darbe, karımı kaybetmemdi. Burada oturup da karıma, kendine has meziyetlerini sayıp döken, kadınlığa övgüler düzen bir cenaze töreni nutuğu atacak değilim. Kısaca söylemek gerekirse o, bütün çabalarımın dayanağı, uğraşılarımın merkezi; basiretiyle zihnimi

dolduran en uçarı ve de yıkıcı tasarımlardan beni uzaklaştırıp böylesine mutlu olmamı sağlayan insandı. O, benim avare ruhumu, bir annenin gözyaşlarından, bir babanın öğütlerinden, bir dostun tavsiyelerinden ya da benim tüm muhakeme gücümünden daha iyi yönlendiriyordu. Onu dinlemekten mutluydum, yakarışları içimi sızlatıyordu ve onu kaybetmek, bu dünyada sonsuz bir mutsuzluk ve bozgun oldu benim için.

O ölünce dünya bomboş, saçma göründü gözüme. Yedi kat yabancıydım bu dünyada, tıpkı ilk kez Brezilya'ya ayak bastığımdaki kadar yabancı ve tıpkı adamda, hiç yardımcım olmadığı günlerdeki gibi yapayalnız... Ne yapacağımı da, ne düşüneceğimi de bilmiyordum. Etraftaki herkes meşguldü; kimi ekmeğini kazanmaya çalışıyordu, kimi pespaye şeyler ya da boş hevesler peşinde koşuyordu, ama hepsi de sefalet içindeydi, zira peşinde oldukları şeyler onlardan kaçıyor. Eğlence peşinde olanlar sefahatten bıyıyor, sıkıntı ve pişmanlıkların zirvelerinde dolaşıyorlardı. Ekmeğini kazanma peşinde olanlarsa gün boyu çabalayıp duruyorlardı. Sanki yorucu bir hayatın tek amacı, günlük ekmeğini kazanmak, günlük ekmeğini kazanmanın tek yolu da çalışmış gibi, çalışmak için yaşamak ve yaşamak için çalışmak sarmalında yaşayıp duruyorlardı.

Bu durum, bana kendi krallığımda; adada yaşadığım hayatı düşündürdü. Oradayken aman daha çok ürün elde edeyim, daha fazla keçim olsun diye tasalanmazdım, zira ihtiyacım yoktu. Paralar küflenene dek çekmecenin bir köşesinde durmuş, yirmi yıldı yüzlerine bakmaya pek az tenezzül etmiştim. Bütün bunları mantığın ve dinin emrettiği gibi düşünseydim, dört başı mamur bir mutluluk için insanları eğlendirmekten daha fazla şeyler peşinde koşmam gerektiğini; bütün bunların ötesinde çok daha üstün bir hayat olduğunu akıl eder ve ölmeden önce onu elde etmeye çalışır, en azından elde edeceğimi ümit ederdim.

Ama benim dirayetli danışmanım ölmüştü. Şimdi ben rüzgâra kapılmış kaptansız bir gemiden farksızdım. Aklım fikrim eski günlerdeydi. Yaban ellerde yaşanacak maceralar düşüncesi

başımı döndürüyordu. Daha önce severek yaptığım, bütün vakitimi alan çiftliğim, bahçem, hayvanlarım ve ailemle ilgili masum uğraşlar, tıpkı sağır birine dinletilen müzik ya da tat alma duyusundan yoksun birine yedirilen yemek gibi artık hiçbir anlam ifade etmiyor, zevk vermiyordu bana. Uzun sözün kısası, evimi, çiftliğimi bırakıp Londra'ya dönmeye karar verdim ve birkaç ay sonra döndüm de.

Londra'ya geldiğimde hâlâ tedirgindim; ne yerim vardı, ne de işim gücüm. Tanrı'nın yarattıklarının en işe yaramazı denebilecek, yaşasa da ölse de kimsenin umurunda olmayacak aylağın teki gibi miskin miskin dolaşıp duruyordum. Benim gibi bütün günlerini çalışıp çabalayarak geçiren biri için bu, hayatımın her döneminde en nefret ettiğim şeydi. Kendi kendime sık sık "Aylaklık hayatın tortusu, çöpü, atığıdır!" derdim. Gerçekten de tek bir tahta yapmak için uğraştığım yirmi altı günün çok daha verimli olduğunu düşünüyordum.

1693 yılının başlarıydı. Daha önce sözünü ettiğim, denizci olarak yetiştirip gemi kaptanı yaptığım yeğenim, ilk kez Bilbao'ya yaptığı kısa bir seyahatten yurda dönmüştü. Bana geldi ve tanıdığı bazı tüccarların kendileri için özel ticaret gemisi olarak Doğu Hint Adaları ve Çin'e gitmesini teklif ettiklerini söyledi. "Amca," dedi "eğer benimle gelersen, Brezilya'ya uğrayacağımızdan seni eski adadaki evine götürmeye söz veririm."

Müstakbel bir devlet ve görünmez bir dünyanın varlığını, zihnimizde tasarladığımız, kimselere söylemediğimiz, daha sonra başka sebeplerle ortaya çıkacak düşüncelerimizden daha açık seçik hiçbir şey gösteremez.

Yeniden depresen macera hayallerimden yeğenimin haberi yoktu. O sabah bana geldiğinde aklından neler geçtiğini de bilmiyordum. Kafam karmakarışık ve bütün ihtimalleri bir bir gözden geçirmiş ve sonunda Lizbon'a gidip yaşlı kaptan dostumla istişare etmeye karar vermişim. Eğer makul ve de mümkün ise adaya gidecek ve orada bıraktığım insanlara ne olduğunu görecektim. Orayı iskân etmeyi, buradan insanlar götürmeyi, tapu-

sunu almayı düşündükçe keyifleniyordum. Ben bunları düşünüp dururken, dediğim gibi, yeğenim geldi ve Doğu Hint Adaları'na giderken beni de götürebileceğini söyledi.

O bana bunları söylerken durdum ve sabit nazarlarla yüzüne bakıp: "Bu uğursuz fikri hangi şeytan aklına getirdi?" dedim. Yeğenim önce ürkmüş gibi baktı yüzüme. Ama teklifine hiç de öyle kızıp öfkelenmediğimi sezince, "Pek de uğursuz bir teklif olduğunu sanmıyorum Efendim," dedi. "Dünyadaki pek çok kral biraderinizden daha büyük bir mutlulukla hüküm sürdüğünüz adadaki yeni tebaanızı görmekten hoşlanacağınızı sanıyorum." Uzun sözün kısası teklifi, o andaki mizacıma, yani epeydir kafamdan atamadığım sözünü ettiğim tasarılarıma öylesine uygundu ki, birkaç kelimeyle, eğer tüccarlar kabul ederse kendisiyle gidebileceğimi söyledim. Ama adamdan daha ileriye gitmeye söz veremeyeceğimi de ifade ettim. "Niçin?" diye sordu. "Sanırım sizi orada bırakmamı istemezsiniz?" "Ama," dedim "dönüşte beni tekrar alamaz mısınız?" Bunun imkânsız olduğunu, zira tüccarların öylesine değerli şeylerle yüklü bir geminin o yoldan dönmesine asla razı olmayacaklarını; çünkü bunun gemiyi bir, belki de üç, dört ay yolundan alıkoyacağını söyledi. "Dahası, eğer bir terslik olur da geri dönemezsem, siz ilk seferki durumunuza düşer, orada kalırsınız," dedi.

Son derece mantıklıydı, doğruydı. Ama ikimiz bir çare bulduk; gemiye bir şalupanın* parça halindeki tahtalarını yükleyecektik ve birlikte götürmeye karar verdiğimiz marangozların yardımıyla adada tahtaları birbirine çatıp birkaç günde kayığı denize indirebilecektik. Karar vermem çok sürmedi; zira yeğenimin ısrarları benim istek ve eğilimlerime öylesine uyuyordu ki, artık kimse engel olamazdı bana. Zaten karım ölmüştü ve yaşlı iyi kalpli dul dostum dışında beni yolumdan çevirme zahmetine katlanacak kimse de yoktu. O da yaşımı başımı aldığımı, rahat bir hayatım olduğunu, uzun bir seyahate çıkmamanın tehlikelerini ve her şeyden ziyade küçük çocuklarımı hatırlatıp beni

---

* Kayık.

caydırmak için canla başla uğraştı. Ama boşunaydı, yola çıkmak için karşı konulmaz bir istek duyuyordum. Ona, gitmek için bugüne kadar hiç hissetmediğim kadar kuvvetli bir arzu duyduğumu, eğer gitmez de kalırsam Tanrı'nın emrine karşı gelmiş gibi olacağımı söyledim. Bunun üzerine ısrardan vazgeçti ve sadece yol hazırlıklarımı yapmakla kalmadı, yokluğumda aile işlerim ve çocuklarımın eğitimleriyle ilgilenmeyi de kabul etti. Bunun için, vasiyetnamemi yaptım, malımı mülkümü çocuklarıma, yönetimini de bana bir şey olursa çocuklarıma haksızlık etmeyecek emin ellere bıraktım. Çocuklarımla eğitiminin ise, kendisinin geçimini yeterince sağlamak suretiyle, tamamen dul dostuma emanet ettim. Onu gerçekten hak ediyordu, zira hiçbir anne çocuklarının eğitime ondan daha çok özen gösteremez, onları daha fazla anlayamazdı. Ben yurda dönene kadar yaşadı ve ben de ona bizzat teşekkür etme fırsatı buldum.

Yeğenim 1694-95 Ocak ayı başında denize açılmaya hazırdı. Ben, ayın 8'inde adamım Cuma ile birlikte Downs'dan gemiye bindim. Yukarda sözünü ettiğim kayıktan başka adadakiler için gerekli olduğuna inandığım her çeşit malı içeren, hatırı sayılır bir yüküm de vardı. Eğer durumları iyi değilse onlara bırakmaya karar vermiştim.

Öncelikle orada iskân etmek ya da en azından adada kaldığım sürece benim için çalışmalarını, daha sonra da arzu ederlerse orada kalmaları veya benimle dönmeleri amacıyla birkaç uşak götürdüm. Özellikle iki marangoz ile fıçıcılık yapan, tekerlekten hububat öğüten el değirmenlerine, tornacılıktan çömlekçiliğe varıncaya kadar topraktan ya da tahtadan her şey yapabilen, elinden her iş gelen çok becerikli bir usta almıştım. Ona "elinden sadece uçanla kaçan kurtulan usta" diyorduk. Onların yanı sıra bir de terzi götürüyordum. Yeğenimle birlikte Doğu Hint Adaları'na gitmeye kendisi talip olmuştu, ama daha sonra benim yeni çiftliğimde kalmaya razı oldu. Asıl işinin dışında, daha önce sözünü ettiğim gibi her konuda imdada yetişen, iş bitiren, vazgeçilmez biri olduğunu kanıtladı.

Çetelesini tutmadım ama bilebildiğim kadarıyla yanıma aldığım eşyam; yeterli miktarda çamaşır, çarşaf vs. ile orada bulacağımı tahmin ettiğim İspanyolların, benim hesabıma göre, yedi yıllık giyim kuşam ihtiyaçlarını rahatça karşılamaya yetecek kadar ince İngiliz dokumasından oluşuyordu. Hatırladığım kadarıyla eldiven, şapka, ayakkabı, çorap gibi giyecek eşyaları, yatak, yorgan, yatak takımlarıyla ev eşyaları, özellikle de tencereler, tavalar, bakır, pirinç kap kacaklar, yaklaşık iki yüz Sterlin; demir, çivi, her çeşit alet edevat, kanca, çengel, menteşe ve aklıma gelebilen tüm gerekli şeyler ise yaklaşık yüz Sterlin tutmuştu.

Ayrıca yüz kadar yedek silah, misket tüfekleri, fişekle tabanca- lar, her türden hatırı sayılır miktarda mermi, üç dört ton kurşun, iki tane tunç top da götürüyordum. Ne zaman, neyle karşılaşa- cağımı bilmediğimden yüz fiçi barutla kılıçlar, bıçaklar, mızrak ve kargıların demir parçalarını da almıştım. Kısacası her şeyimiz vardı. Yeğenime, gerekirse adada bırakmak üzere, gemisine ala- cağı güverte topundan iki tane fazla almasını söyledim. Böylece siper yapar, her tür düşmana karşı kendimizi savunurduk. Ger- çekten de eğer adayı elimizde tutmak istiyorsak bütün bunların, hatta daha fazlasının gerekli olacağını en başta düşünmüştüm.

Bu yolculuğumda daha öncekilerde karşılaştığım aksilikler olmadı. Bu yüzden, adadaki sömürge- me neler olduğunu öğren-meyi sabırsızlıkla bekleyen okurları fazla merakta bırakmayaca- ğım. Yolculuğu umduğumdan daha fazla uzatan ters rüzgârlar, kötü havalardan gibi ufak tefek aksilikler oldu elbette. Benim sadece tek bir kez, o da Gine'ye yaptığım ilk seyahatim, başta tasarladığı- m gibi gerçekleşmiş olduğu için, bu kez de şanssızlık yakamı bırakmayacak sanmıştım. Zira deniz yolculuklarında hep şans- sızdım, sanki karada da mutlu olmamak için doğmuştum.

Ters esen rüzgâr bizi önce kuzeye sürükledi ve İrlanda'da Galway'de yirmi iki gün beklemek zorunda kaldık. Ama biz bu musibeti hayra çevirdik. Burada her şey bol ve çok ucuzdu. Ge- mideki yiyecek stokuna elimizi bile sürmedik, aksine ilave ettik. Ben de buradan canlı domuzlar, buzağılarıyla iki inek aldım ve

sağ salim varırsak onları adada bırakmaya karar verdim. Ne var ki, şartlar onları farklı şekilde kullanmamızı gerektirdi.

Şubatın 5'inde İrlanda'dan hareket ettik, birkaç gün çok tatlı bir rüzgâr esti. Hatırladığım kadarıyla 20 Şubat akşamı geç saatlerde nöbetçi olan ikinci kaptan, kış güvertesindeki kamaraya geldi ve bize alevler gördüğünü ve top atışı duyduğunu söyledi. O konuşurken bir çocuk geldi ve lostromonun ikinci bir top sesi işittiğini söyledi. Bunu üzerine hepimiz kış güverteye koştuk. Bir süre hiçbir şey işitmedik ama birkaç dakika sonra çok büyük bir parıltı gördük ve uzakta korkunç bir yangın olduğunu fark ettik. Yangının bulunduğu beş yüz mil mesafede, kuzey-kuzeybatı yönünde herhangi bir kara parçası olmadığını biliyorduk. Bu durumda, denizde yanan bir gemi olmalıydı bu. Top seslerini duyduğumuza göre de çok uzağımızda olmaması gerekirdi. Hemen oraya yöneldik. Hava puslu olduğundan bir süre gemiyi seçemedik, sadece alevleri görüyorduk. İlerledikçe alevler daha büyüyordu, yaklaştığımızı anlayıp sevindik. Pek fazla değilse de rüzgâr epeyce elverişliydi. Yaklaşık yarım saat süren bir yolculuktan sonra, hava da biraz açılmış olduğundan, denizin ortasında yanmakta olan koskocaman bir gemi olduğunu açık seçik görebiliyorduk.

Gemidekileri tanıımıyordum, ama bu kazadan çok etkilenmiştim. Portekizli kaptanın beni gemisine aldığı zamanki halimi hatırladım; bu gemideki zavallılar, eğer kendilerine eşlik eden başka bir gemi yoksa, benden çok daha kötü durumdaydılar. Hemen peş peşe beş top atışı yapılmasını emrettim. Böylece kendilerine hemen yardım edilebileceğini anlayıp sandallarına binerek kurtulabilirlerdi. Gerçi biz geminin alevlerini görebiliyorduk ama gece olduğu için onlar bizi göremiyorlardı.

Geminin dümen suyunda kalarak sabahın olmasını bekledik. Birden bire gemi patlayıp havaya uçtu. Gerçi bunu bekliyorduk ama dehşet içinde kalmıştık. Ve birkaç dakika içerisinde yangın söndü ve geminin kalan kısmı da sulara gömüldü. Korkunç ve gerçekten acıklı bir durumdu; gemideki zavallılar ya ölüp gittiler

ya da okyanusun ortasında sandalların içinde çaresiz kalakaldılar diye düşündüm. Karanlıkı ve hiçbir şey göremiyordum. Elimden geldiğince onlara yol göstermek için geminin ulaşabildiğimiz her yanına fenerler astırdım ve yakınlarında bir gemi bulunduğunu anlasınlar diye gece boyunca top atışı yaptırdım.

Sabahleyin saat sekiz sularında dürbünlerimizle geminin cankurtaran sandallarını gördük; ağzına kadar insan dolu, kenarlarına kadar suya gömülmüş iki sandal vardı. Bizi görmüşlerdi, ters esen rüzgâra karşı kürek çektiklerini, var güçleriyle kendilerini bize göstermeye çalıştıklarını fark ettik. Onları gördüğümüzü belirtmek için derhal bayrak çektik, gemiye gelmeleri için bir işaret astık ve pupa yelken onlara yaklaştık. Yarım saatten biraz fazla bir sürede yanlarına vardık ve erkek, kadın, çocuk olmak üzere çoğu yolculardan oluşan altmış dört kişiyi gemiye aldık.

Quebec'ten yurtlarına dönen üç yüz tonluk bir Fransız ticaret gemisi olduğunu öğrendik. Kaptan bize başlarına gelen kazayı uzun uzun anlattı; yangın dümencinin ihmali yüzünden dümen dairesinde çıkmıştı, dümenci yardım istemediği için, herkes gibi o da yangının tamamen söndüğünü sanmış. Oysa geminin ulaşamayacak yerine sıçrayan kıvılcımları söndüremediklerinden, daha sonra kaplamalar arasına, tavana sıçrayıp, aşağılara inerek her yeri sarmış ve mevcut imkânlarla, büyüyen yangını söndürmeyi başaramamışlar.

Sandallara binmekten başka yapacakları bir şey kalmamış. Bereket versin, hayli geniş sandalları, büyük bir filikaları, bir de yangından canlarını kurtardıktan sonra içme suyu ile yiyecek koydukları, başka da bir işe yaramayan hafif bir sandalları varmış. Karadan bunca uzak bir yerde denizin ortasında, bindikleri bu sandallarda yaşama umutları pek azmış. Söylediklerine göre, yangından canlarını kurtardıktan sonra belki de bir gemiye rastlarız da bizi kurtarır diye ümit ediyorlarmış. Yelkenleri, kürekle-ri, bir de pusulaları vardı ve yanlarına aldıkları içme suyu ve yiyecekleri idareli kullanıp ölmeyecek kadar yiyip içerek, tabii eğer kötü havaya ve ters rüzgârlara kapılmazlarsa, Newfoundland kı-

yıllarına ulaşabileceklerini, karaya ayak basana dek de tutacakları balıklarla hayatta kalabileceklerini umduklarını söyledi kaptan. Ama oraya ulaşana kadar başlarına gelecek bir sürü aksilik vardı; şiddetli bir fırtınaya tutulur, alabora olup boğulabilir, yağmurlar ve soğuktan elleri ayakları donar, açlıktan ölebilirlerdi. Kurtulabilecekleri ise tam bir mucize olurdu.

Kaptanın gözyaşları içinde bana anlattığına göre, herkes umutsuzluk, korku ve dehşet içindeyken birden bir top sesi duyunca sevinçten şaşkına dönmüşler, ardından da dört top sesi duymuşlar. Bunlar benim yangını görüp attırdığım beş toptu. Bu, onların yüreklerine su serpmiş. Tıpkı yukarda söylediğim, onların bilmelerini istediğim gibi, yakında bir gemi olduğunu ve kendilerini kurtaracağını anlamışlar. İşte bu top seslerini duyunca yelkenleri ve direkleri indirmişler; sesler rüzgâr yönünden geldiğinden sabaha kadar beklemeye karar vermişler. Bir süre sonra, top sesleri kesilince epeyce aralıklarla üç el ateş etmişler. Ama rüzgâr ters yönde estiği için biz bu üç el ateşi duymamıştık. Bir süre sonra da ışıklarımızı görmüş ve gece boyunca attırdığım topları duymuş, sevinçten şaşkına dönmüşler. Sandallarının yönünü bize doğru çevirip daha çabuk yetişmek için küreklere asılmışlar. Onları gördüğümüzü anlayınca da tarifsiz bir sevinç duymuşlar.

Böyle hiç ummadıkları bir anda kurtarılmış olmaktan duydukları sevinci ifade edebilmek için bu zavallı insanların davranışlarını, heyecan ve taşkınlıklarını anlatabilmem imkânsız. Üzüntüyü, korkuyu ifade etmek kolaydır; iç çekişler, gözyaşları, inlemelerle, başın ve ellerin çeşitli hareketleriyle anlatabilirsiniz. Ama aşırı sevinci, “pat” diye duyuverdiğiniz sevinci anlatmanın bin bir taşkın şekli vardır. Kimi ağlıyor, kimi sanki büyük acılar içindeymiş gibi saçını başını yoluyor, bazısı çıldırmış gibi abuk sabuk söyleniyor, bazısı ayaklarını “güm güm” vura vura gemide oraya buraya koşup duruyor, bazıları ellerini ovuşturuyor, bazısı dans ediyor, bazısı şarkı söylüyor, çoğu ağlıyor, pek çoğu sus pus olmuş tek kelime konuşamıyordu; kimi hastalanmış kusuyor,

birkaçı kendinden geçmiş bayılmak üzereydi ve pek azı da istavroz çıkarıp Tanrı'ya şükrediyordu.

Onları suçlamıyordum. Belki çoğu daha sonra Tanrı'ya şükretmiştir ama o an öylesine heyecanlıydılar ki, kendilerine hâkim olamıyorlardı. Adeta kendilerinden geçmiş, çılgın gibiydiler. Adam gibi sevinen, akli başında olan pek azdı. Belki de mensubu oldukları milletin kişilik özelliklerinin de payı vardı bunda. Yani Fransızlar diğer milletlerden daha uçar, daha tutkulu, daha heyecanlı ve ruhça daha bir taşkındırlar. Ben filozof değilim, bu davranışlarının sebebini bilemem. Ama o güne dek hiç böyle bir şey görmemiştim. Benim güvenilir vahşim Cuma'nın, babasını sandalda bulduğu anda gösterdiği coşku da buna çok benziyordu; yamyamların adaya çıkardığı ve ellerinden kurtardığım kaplanla iki arkadaşının sevinçleri de az çok buna benziyordu. Ama bunlarınkiyle kıyasladığımda böylesini, ne Cuma'da görmüşüm, ne de ötekilerde.

Dahası bütün bu sözünü ettiğim taşkınlıklar sadece farklı kişilerde görülüyordu, bunların her çeşidi, çok kısa fasılalarla aynı kişide görülüyordu. Şimdi ağzından tek laf çıkmayan, suskun, budala, kafası karmakarışık duran biri, bir de bakıyordunuz çılgın gibi dans etmeye, avaz avaz bağırmaya başlamış; biraz sonra saçını başını yolup üstünü başını yırtıp yere atmış, çıldırmışçasına üzerinde tepiniyor; birkaç dakika sonra bir de bakıyordunuz salya sümük ağlıyor, fenalaşıyordu; eğer hemen yardımına koşulmazsa birkaç dakika içinde ölebilirdi. Biri ikisi ya da onu yirmisi değil, çok büyük kısmı bu durumdaydı. Yanılmıyorsam bizim cerrah, yaklaşık otuz kişiden kan almak zorunda kaldı.

Aralarında biri genç, biri yaşlı iki de papaz vardı. İşin garibi, ihtiyar olanı en beteriydi. Bizim gemiye ayak basıp da kurtulduğunu anlayınca ölü gibi yere yığılıverdi. Hiçbir hayat emaresi göstermiyordu; ölmediğine inanan gemideki tek kişi olan cerrahımız derhal gerekenleri yaptı. Önce yeterince ısıtmak için ovuşturarak kolunda bir damar açtı. Kan önce damla damla sonra rahatça akmaya başladı, üç dakika sonra da adam gözünü açtı.

Çeyrek saat sonra konuştu, enikonu iyileşti, kan durduktan sonra da kalktı gezindi ve kendisini çok iyi hissettiğini söyledi. Sonra da cerrahın verdiği damlayı içti. Çeyrek saat geçmemiştir ki, bayılmış bir Fransız kadından kan almakta olan cerrahın kamarasına koşa koşa geldiler ve papazın çıldırdığını söylediler. Anlaşılan başına gelenleri, yaşadıklarını düşününce sevinçten deliye dönmüştü. Ruhu öylesine coşmuş, damarlarındaki kan öylesine ateşlenip deli gibi akmaya başlamıştı ki, adam tımarhanelik hale gelmişti. Bu durumda cerrah yeniden kan almaya kalkmadı, yatıştırıcı bir şey verip uyuttu. Bir süre sonra gerekli müdahaleyi yaptı; adam ertesi sabah turp gibi sapasağlamdı.

Genç papaz son derece rabitalı, akli başında davranmış, ciddi, ağırbaşlı haliyle herkese örnek olmuştu. Gemiye ilk ayak bastığında kurtulduğu için şükretmek üzere yüzükoyun yere kapanmıştı. Bense onun baygınlık geçirdiğini zannedip maalesef yersiz ve zamansız yere rahatsız etmişim. Bana sakın sakın teşekkür etti, kurtuluşu için Tanrı'ya şükrettiğini söyledi ve kendisini birkaç saniye yalnız bırakmamı rica etti ve Tanrı'dan sonra bana da şükranlarını sunacağını ilâve etti. Onu rahatsız ettiğim için gerçekten çok üzüldüm ve sadece onu yalnız bırakmakla kalmadım ötekilerin yaklaşımlarını da engelledim. O halde yaklaşık üç dakika, belki biraz daha fazla kaldı. Sonra yanıma geldi ve gözleri yaşlı, büyük bir içtenlik ve ağırbaşlılıkla, Tanrı'nın izniyle kendisinin ve bunca zavallının hayatlarını kurtardığım için bana teşekkür etti. Bana değil de Tanrı'ya teşekkür etmesi gerektiğini söylememin yersiz olacağını, bunu zaten yaptığını söyledim ve yaptığımız şeyin aslında aklın ve vicdanın herkese emrettiği bir şey olduğunu; bunca kulunu kurtarmaya bizi vesile ettiği için asıl bizim Tanrı'ya şükretmemiz gerektiğini ifade ettim. Daha sonra bu genç papaz kendisini soydaşlarına adadı; onları sakinleştirmeye, ikna etmeye, avutmaya, akıllarını başlarına getirmeye çalıştı. Bazılarında başarılı olduysa da, bazılarının kendilerine gelmesi epey bir zaman aldı.

İlerde birilerinin eline geçer de aşırı heyecanlarda, taşkınlık hallerinde nasıl davranacakları konusunda bir fikir verir diye bunları yazmaktan alıkoyamadım kendimi. Eğer büyük bir sevinç insanları böylesine akıl dışı davranışlara sürüklüyorsa, aşırı öfke, gazap ve kıskırtılmış bir zihnin bizi nerelere sürükleyebileceğini varın siz düşünün! İşte ben burada, ister sevinç, mutluluk, isterse üzüntü ve öfke olsun her türden aşırı duygumuzu kontrol altında tutmamızın ne denli gerekli olduğunu gördüm.

İlk gün, yeni konuklarımızın bu aşırılıkları yüzünden az biraz kafamız karışmıştı. Ama gemimiz elverdiğince kendilerine ayrılan kamaralara yerleştikten, yorgun ve korkmuş olduklarından çoğu da deliksiz bir uyku çektikten sonra, ertesi gün hepsi sanki bambaşka insanlar olmuşlardı. Kendilerine gösterilen konukseverliğe nasıl nezaketle, usulünce karşılık verileceğini çok iyi biliyorlardı. Zaten Fransızlar bu konuda aşırı hassaslıklarıyla bilinirler.

Ertesi gün kaptanla papazlardan biri yanıma gelerek, benimle ve yeğenimle konuşmak istediklerini söylediler. Kaptan konuşmaya başladı. Öncelikle onların hayatlarını kurtardığımızı, bütün varlıklarını verseler de bu iyiliğimizin karşılığını ödeyemeyeceklerini söylediler. Kaptan, bir miktar para ve değerli eşyayı yangından kurtarıp yanlarına alabildiklerini, eğer kabul edersek hepsini bize vereceklerini, tek isteklerinin yolumuzun üstünde, Fransa'ya geçebilecekleri bir sahilde kendilerini bırakmamız olduğunu ifade etti. Yeğenim önce parayı alıp ne yapacağımıza sonra karar vermek niyetindeydi. Ama ben reddettim. Zira yabancı bir ülkede kalakalmanın ne olduğunu biliyordum. Eğer beni denizde bulup kurtaran Portekizli kaptan böyle yapsa, beni kurtardığı için elimde avucumda kalanların hepsini alsaydı açlıktan ölürdüm ya da tıpkı Berberiler diyarında olduğu gibi köle olurdu, tek farkla ki, bu kez köle olarak satıldığım kişi bir Müslüman olmazdı. Belki Portekizli, bir Türk'ten çok daha iyi bir efendi olmazdı, hatta kim bilir, belki bazı bakımlardan daha kötü bile olurdu.

Fransız kaptana, kendilerini gerçekten bir felaketten kurtarmış olduğumuzu ama bunun insan olarak yapmamız gereken bir görev olduğunu; aynı ya da benzer duruma biz de düşsek kurtarılmak isteyeceğimizi; onlar için yaptığımızı, aksi vuku bulmuş olsaydı da biz onların durumuna düşseydik onların da bize yapacağından emin olduğumuzu ve onları soyup soğana çevirmek için değil hayatta kalmaları için kurtardığımızı; yangından kurtardıkları bir avuç serveti alıp onları bir sahile terk etmenin son derece barbarca bir şey olacağını; bunun, onları önce ölümden kurtarıp sonra kendi ellerimizle öldürmek demek olduğunu; böyle bir şeyin, onları önce boğulmaktan kurtarıp sonra açlığa mahkûm etmek olacağından ellerinden en ufak bir şeyin bile alınmasına izin vermeyeceğimi söyledim. Doğu Hint Adaları'na gitmekte olduğumuzu; onları kurtarmak için, belki de Tanrı tarafından, yolumuzdan batıya doğru bir hayli sapmış olduğumuzu, sırf onlar için yolumuzu istesek de değiştirmemizin imkânsız olduğunu; yeğenim kaptanın da bu seyahati Brezilya üzerinden yapmak şartıyla gemi sahipleriyle anlaştığını; bu sebeple onları sahile çıkarmanın bizim için son derece zor olduğunu; bütün yapabileceğimizin, Batı Hint Adalar'ından yurda dönmekte olan gemilerin yoluna çıkarak mümkünse onları İngiltere ya da Fransa'ya gitmekte olan bir gemiye bindirmek olacağını söyledim.

Teklifimin ilk kısmı öylesine cömertçe ve öylesine yürektendi ki, teşekkür etmekten başka bir şey yapamadılar. Ama Doğu Hint Adalar'ına gitme düşüncesi, özellikle yolcuları endişelendirdi. Onlarla karşılaşmadan önce batıya gitmekte olduğumu hatırlatıp hiç değilse Newfoundland kıyılarına kadar aynı rotayı izlemem için bana yalvarıp yakardılar. Bir ihtimal orada kendilerini Kanada'ya götürecek bir gemi bulabilecek ya da kiralayabileceklerdi.

Bu teklifi onlar açısından akla yakın buldum ve kabul etmeyi düşündüm. Zira bütün bu ahaliyi Doğu Hint Adaları'na götürmek sadece, bu zavallı insanların katlanamayacağı kadar büyük bir eziyet olmakla kalmayacak, erzakımızın dibine darı ekeceğinden bütün yolculuğumuzu da berbat edecekti. Bunun gemi sahipleriyle yapılan anlaşmayı bozmayacağını, görünmez bir kazayla karşılaşmamız yüzünden böyle davranmak zorunda kal-

dığımız için kimsenin bizi suçlayamayacağını düşündüm. Zira ne Tanrı'nın yasaları, ne de doğa yasaları felakete uğramış iki sandal dolusu insanı gemiye almamızı yasaklamaz; olayların gelişimi kadar kendimize olan saygımız da onları kurtulmaları için bir sahile çıkarmamızı gerektirirdi. Böylece eğer rüzgâr ve hava elverişli olursa onları Newfoundland'e, olmazsa Batı Hint Adaları'ndaki Martinik'e götürmeye razı oldum.

Rüzgâr doğudan şiddetlice esmeye devam ediyordu, ama hava güzeldi. Rüzgâr uzun bir süre kuzey doğu ile kuzey batı arasında estiğinden onları Fransa'ya göndermek için Avrupa'ya giden birçok gemiyi kaçırdık. Bunlardan ikisi Fransız St. Christopher'dandı. Ama uzun süre ters esen rüzgârla mücadele ettikleri ve erzaklarının hem kendilerine, hem de bizden alacakları yolculara yetmeyeceği korkusuyla kimseyi almadılar. Biz de yola devam etmek zorunda kaldık. Bundan yaklaşık bir hafta sonra Newfoundland sahillerine vardık. Hikâyeyi kısaca özetleyeyim: Fransızları karaya çıkardık, yeterli erzak tedarik edebildikleri takdirde onları Fransa'ya götürmek üzere kiraladıkları gemiye bindirdik. Bütün Fransızları karaya çıkardık derken, sözünü ettiğim genç papazın bizim Doğu Hint Adaları'na gideceğimizi öğrenince Coromandel'de inmek üzere bizimle gelmek istediğini de belirtmeliyim. Hemen kabul ettim, zira adamdan çok hoşlanmıştım. Ne kadar isabetli bir karar verdiğim zaten daha sonra ortaya çıktı; kendiliklerinden aramıza katılan dört gemiciyle birlikte hepsinin çok yararını gördük.

Oradan Batı Hint Adaları'na yöneldik, aşağı yukarı yirmi gün güney-güneydoğuya doğru, kimi zaman pek hafif bir rüzgârla, kimi zaman hiç esintisiz yol aldık. Bu arada, insanlığımızı sınavan, önceki kaza kadar berbat bir kazayla burun buruna geldik.